

**“ХХ ЗУУНЫ ӨРНӨ, ДОРНЫ УРАН ЗОХИОЛ”/МОДЕРНИЗМ, ПОСТМОДЕРНИЗМ,
НЭН ШИНЭ ҮЕ/ ШИНЭ СУРАХ БИЧГИЙН ТУХАЙ**

Г. Галбаяр*

Хүн төрөлхтний бүтээсэн оюуны соёлын гайхамшигт нэг өв бол уран зохиол юм. Уран зохиолыг уншиж, түүний гоо сайхан, тансаг амтат, мянган ээдрээ түмэн зангилаат ертөнцөөр аялах гэдэг өөрийнхөө болон өрөөл бусдын аж төрөл, амьдралын ямар нэг “нууц”-гүй ертөнцөөр зөвхөн цор ганцаар ая тухтай зугаалах үйл ажиллагаа билээ. Зохиолоос танин мэдсэн нүднээ ил, үл үзэгдэгч амьдралын түг түмэн үзэгдэл үйл явцын ээдрээ, учир зүйг тайлаад зогсохгүй, зохиолын яруу сайхан дүрслэл, гүн утга тээсэн сэдэл-дүрслэл бүхэн нэг ёсондоо уншигчийн аж төрөл, оюун санааны шавхагдашгүй ундарга, урам зориг, хүсэл мөрөөдлийн жигүүр болж хүмүүнийг өнө мөнхөд тэтгэдэг амой. Соёлжсон хүн төрөлхтөн уран зохиолын энэ увдист эрхшээгдэн автаж үеийн үед бие биенийхээ бүтээж туурвисан зохиол бүтээлийг эх хэлнээ орчуулан уншиж, ухаарал урам зоригоор тэжээгдэн, амьдралын эрэн бараан, учир зүйг үнэнээр таньж, аж төрөх зам мөрийг олдог гэхэд үнэнээс нэг их хэлтийхгүй бизээ.

Эртний түүх-соёлт их гүрний хувьд Монголчууд өөрийн ба дэлхийн сонгодог уран зохиолтой эртнээс нааш танилцаж, басхүү судлан шинжилж учир холбогдлыг нь ухаарч дээдэлсээр иржээ. ХХ зуунаас өмнө дорно, өрний уран зохиолын өв сангаас сонирхсон бүтээлээ сорчлон эх хэлнээ орчуулж, судлан шинжилж асан бол өнгөрөгч зуунд Орос ба өрнөдийн реалист арга барилын хүрээнд бичигдсэн сонгодог уран зохиолоос эх хэлнээ түүвэрлэн орчуулахын зэрэгцээ, шилдэг бүтээлүүдийг бүх шатны сургуулийн сургалтанд ашиглаж ирсэн билээ.

Дэлхийн уран зохиолын хөгжлийн түүхэнд XIX зууны хоёрдугаар хагасаас урлахуйн шинэ чиглэлүүд бий болж, ХХ зууны эхээр модернизмын үзэл санаа туурвил зүйд нэвтрэн дэлхийн урлаг, соёл, уран зохиол, шинжлэх ухааны салбаруудыг хамарсан том хөдөлгөөн болж төлөвшсөн юм. Амьдралыг учир зүйн дагуу бодчилон өгүүлдэг зарчим бүхүй реалист сэтгэлгээс чөлөөт сэтгэлгээний зарчим буюу хийсвэрлэх, хэлбэрдэх, бүтэцлэх, ондоошуулах, бэлгэдэх зэрэг бодгүйчлэх янз бүрийн арга зарчмын цөм нэгдэл болсон модерн урлаг, уран зохиол дэлгэрч, улмаар 1960-аад оны орчим дээрх чиглэл “пост” үе рүүгээ шилжиж, энэ үе шат ч эдүгээ хуучрах төлөвтэй болжээ. Хүн төрөлхтний утга соёлын ертөнцөд бий болсон энэ өв сан бидэнд харин төдийлөн танил биш явж ирсэн нь нууц биш. Монголын уншигч, суралцагчид энэ үеийн дэлхийн уран зохиолын ололт амжилттай танилцаагүй нь үндсэндээ дэлхийн нийгэм-улс төр, үзэл суртлын хоёр том системийн зөрчилдөөнөөс шалтгаантай байв. Энэ үеийн урлал зүйн ололттой төдий л танилцаагүй орон зайг нөхөж МУИС-ийн Монгол Хэл, Соёлын Сургуулийн Утга зохиолын тэнхимийн эрхлэгч, Хэлбичгийн шинжлэх ухааны доктор, профессор Д. Галбаатар “ХХ зууны өрнө, дорны уран зохиол” /Модернизм, постмодернизм, нэн шинэ үе/ нэрт шинэ сурах бичгийг зохиожээ. “Бид сүүлийн зуун жил дэлхийн уран зохиолын түүхийг судлахдаа ганц реалист сэтгэлгээний ололтыг авч үзсэн ном сурах бичгээр хязгаарлагдаж, өдгөө ч төдийлөн сайн ухаарч чадаагүй байгаа ХХ зууны дэлхийн уран

*Монгол Улсын Их Сургууль

зохиолын сонирхолтой бүрэлдэхүүн хэсэг-модернизм, постмодернизм, түүний салбарласан олон урсгалуудын зохиол бүтээлийг орхигдуулсан “асар том орон зай”-г бага боловч нөхөх зорилгоор” /05 дугаар тал/ энэхүү сурах бичгийг зохиожээ. Хэдийгээр олон жилийн турш манай бүх шатны уран зохиолын сургалт социалист реализмын зарчим зүйд түшиглэсэн өрнө, дорны уран зохиолоос хятадын Лү Шюнь /Лу Синь/, Дү Сү лин..., америкийн Т.Драйзер, Марк Твен, У.Уйтмен..., английн В.Шекспир, францын В.Гюго, Ж.Байрон, оросын М.Горький, К.Федин, А.С.Пушкин зэрэг уран бүтээлчдийн бүтээл туурвилаар төлөөлүүлэн үздэг байв. Өнгөрсөн үеийн сургалтын энэ үйл явцыг өөрчлөн эрчимтэй даяаршиж буй хил хязгааргүй дэлхий ертөнц дээр аж төрж буй энэ түүхэн цаг үеийнхээ аяс амьсгалд нийцүүлж, оюутан суралцагчдынхаа оюуны цараа, мэдлэгийн санг арвижуулах нэгэн үзүүрт сэтгэлээр энэхүү шинэ сурах бичгийг зохиогч хэвлүүлжээ. Энэ нь уг сурах бичиг өрнө ба дорно дахины уран зохиолын хичээлийг судалдаг оюутан, заадаг багш нар төдийгүй зохиолч, уран бүтээлчид, уран зохиолыг сонирхогч хэн бүхэнд хэрэгтэй бүтээл болсныг гэрчилж байна.

Профессор Д.Галбаатар сурах бичгийнхээ эхний хэсэгт XIX-XX зууны зааг үеийн Грекийн яруу найрагч К.К.Кавафисийн бидний өвөг дээдэс Хүннү нарын сүр хүчин хийгээд өрнөдийн ноёд хаадын ичгүүрт байдлыг уудалсан “Хүннүгийн дуулал”-ыг Монгол Улсын Соёлын Гавьяат Зүтгэлтэн, зохиолч, орчуулагч Г.Аюурзаны орчуулгаар, мөн XX зууны оюун санаа, урлаг, шинжлэх ухааны хөгжилд хувьсгал хийсэн томоохон сэтгэгч Иммануил Кант, Зигмунд Фрейд, Карл Гюстав Юнг нарын үзэл баримтлалыг удиртгал болгож зориуд оруулсан нь уг сурахын зорилгыг тодорхой харуулаад зогссонгүй модернизм, постмодернизм, түүний дараа үеийн хөгжлийн явц чиг хандлагыг танин мэдэхэд тустайн дээр сонгож оруулсан зохиолч, сэтгэгчдийн хүн төрөлхтний оюун сэтгэлгээний ертөнцөд оруулсан хувь нэмэр, шийдсэн шийдлүүдийг ойлгомжтой сонирхолтойгоор багцлан бичсэн байна.

“XIX зууны төгсгөл, XX зууны өрнө дахины уран зохиол” хэмээх тэргүүн бүлгийнхээ эхэнд өнөөгийн дэлхийн уран зохиол судлал, уншигчдад “хүн төрөлхтний бүтээсэн уран зохиолын сан хөмрөгт шинэ үзэгдэл болсон” хэмээн өндрөөр үнэлэгдэгч XIX зууны хоёрдугаар хагасын Оросын суут зохиолч Федор Михайлович Достоевскийн амьдрал, уран бүтээлийн тухай бичжээ. “Тэм зэм”, “Ах дүү Карамазовынхан”, “Солиот”, “Дорд үзэгдэгсэд” зэрэг бүтээлүүдээр нь жишээлэн Ф. М. Достоевский “XX зууны туульсын зохиолын сэтгэц шинжлэл, ур зүйд модерн чиг хандлагын үүтгэл үндсийг тавьж” /40 дүгээр тал/ дараа үеийнхнийхээ сэтгэлгээ, туурвин бүтээх үйлд шинэ зам нээснийг В. Фолкнер, З. Фрейд нарын бүтээлээр жишээлэн сонирхолтой бичсэнийг та таалан болгоох боломжтой. Үргэлжлүүлээд аливаа зүйлийн айзам хэмнэл, хөг аялгууны давтамж, өнгөний хослолыг үгээр илэрхийлж, гүн утга илэрхийлэх авьяасаараа гайхагдагч Францын суут найрагч Артур Рембогийн амьдрал уран бүтээлийн онцлог,

Өглөө сайхан гэнэ ээ, юу л бол доо

Орой онцгой гэнэ ээ, бас юу л бол доо

Гэхдээ бүхнийг үгүйсгэж болохгүй шүү дээ

Гэрэл гэгээ өглөө оройн завсарт л оршдог доо ... гэх зэргээр шүлэглэсэн Францын суут найрагч Жерар дө Нервал, хүн төрөлхтний туурвиж ирсэн хүүрнэл зохиолын бичлэгийн арга маягийг эвдэж, хаалга хаалтгүй чөлөөт сэтгэлгээнд дулдуйдсан өвөрмөц урлал бүхий хүүрнэлийн мастер Марсель Пруст (франц) зэрэг XX зууны эхний модернистуудын намтар түүх, хүн төрөлхтний урлаг уран зохиолын хөгжилд оруулсан хувь нэмрийг нь онцлон дэлгэрэнгүй өгүүлсэн суралцагчдын мэдлэг мэдээлэлд үнэмлэхүй хувь нэмэр оруулсан сурах бичиг гэдгийг илтгэх ажээ.

Хоёрдугаар бүлэгтээ XX зууны дэлхийн уран зохиолын ноён оргилууд болох Испанийн Федерико Гарсиа Лорка, Аргентины Хорхе Луйс Борхес, Ирландын Жеймс Жойс, Америкийн Томас Стернз Элиот, Эзра Паунд, Францын Сэмюэл Беккет, Жан Поль Сартр, Альберт Камю, Японы Акүтагава Рюносүкэ, Австрийн Франц Кафка, Англи-Ирландын Уильям Батлер Иейтс,

Колумбын Габриэл Гарсиа Маркес зэрэг “аваргууд”-ын намтар түүх, уран бүтээлийг дэлгэрэнгүй бичжээ. Тэдэн дундаас онцлон “Үргэлжилсэн үгийн жинхэнэ мастер” (Луйс Борхес), “XX зууны романы эцэг” (Жеймс Жойс), “Модернист яруу найргийн үлгэр дууриал” (Томас Элиот), “Ньюмодернизмын эцэг” (Эзра Паунд), “XX зууны оюун сэтгэлгээний гайхамшигт галзуу” (Сэмюэл Беккет), “Дэлхийн уран зохиолыг донсолгогч дорны хөх луу” (Акүтагава Рюносүкэ), “Галзуу солиотойн туйл” (Франц Кафка), “Оршихуйн гүн ухаан, уран зохиолын оршихуйн хэтэрхий ихэмсэглэл” (Жан Поль Сартр), “XX зууны шидэт реализмын эцэг” (Габриэл Гарсиа Маркес), Оросын “мөнгөн үе”-ийнхэн болон постмодернизмын үед хамаарах Оросын зохиолч Б.Пастернак, И.Бродский зэрэг дэлхийн урлаг, уран зохиолын ертөнц төдийгүй оюун сэтгэлгээний орчилд алдар суу олсон суутнуудын гол бүтээл туурвилаас дэлгэрэнгүй өгүүлж уншигч, оюутан залуусын оюуны зулд тос нэмж, гэгээрэл боловсролыг тэтгэсэн нь анхаарал татна.

Сурах бичгийн дараагийн бүлэгт манай уран зохиолын сургалтад нэн дутмаг асан XX зууны Азийн бүс нутгийн уран зохиолын хөгжил хувьслын онцлог мөн чанарыг гол төлөөлөгчдийнх нь намтар түүх, уран бүтээлээр жишээлэн өгүүлсэн нь “евроцентризм”-ийн хэтэрхийллээс ангид болохыг илтгэж, төгсгөлд нь хорвоо ертөнцийн хамгийн хоцрогдсон бүдүүлэг хэмээгдэж асан Африк, Арабын бүс нутгийн уран зохиолын чиг хандлагыг голлох төлөөлөгч орнууд тухайлбал Танзани, Зимбаб, Нигери болон Азийн бүсээс хаалттай шахам байсан БНСУ, Японы XX зууны уран зохиолын тойм ба төлөөлөгчид, БНХАУ-ын 2013 оны Нобелийн Уран зохиолын салбарын шагналтан Мо Яны намтар бүтээлүүдийг зохиогч сонгон оруулж, хил хязгааргүй уран зохиолын мөн чанар, дэлхий дахины уран зохиолын өнөө цагийн хөгжил хувьслын талаарх мэдээллийг оруулж, бие даалт, даалгавар, семинари, онолын нэмэлт мэдээллийг хослуульж бичсэн нь уг сурах бичиг энэ цагийн эрэлт шаардлагад бүрнээ нийцсэн бүтээл болжээ. Сурах бичгийн төгсгөлд Оросын модернизмын дэлгэрэл ба тасалдал, дахин сэргэлтийн үеийн төлөөлөгчдийн уран бүтээлийн талаар оруулсан нь сонирхолтой төдийгүй өргөн дэлгэр баялаг эх сурвалжтай болсныг онцлох учиртай.

“XX зууны өрнө, дорны уран зохиол” /Модернизм, постмодернизм, нэн шинэ үе/ бүтээл сурах бичгийн зориулалтаар бичигдсэн тул XIX зууны төгсгөл, XX зууны дэлхийн уран зохиолын хөгжлийн зүй тогтлыг уран зохиол шимтэн сонирхогчдод ойлгомжтой, нарийн тогтолцоотой тоймлон бичжээ. Дурдан буй үеийн гол төлөөлөгчдийн намтар, уран бүтээлийг уншигч-суралцагчдад сонирхолтой, үр өгөөжтэй болгох үүднээс сүүлийн үед уран зохиолын түүхийг бичиж байгаа дэвшилтэд шинэ арга барилаар, хэсэг бүлэг бүрийн ард онол ба түүхийн холбогдох нэмэлт шинэ мэдээллүүдийг оруулсан нь уг сурах бичгийн үр өгөөжийг өргөтгөжээ. Мөн уг сурах бичгээс олж авсан мэдлэг мэдээллийг семинарийн хичээлээр ямар ном зохиолоос дэлгэрүүлэн үзэж болохыг зааж, бие даалтын сэдэв, сорил, асуултуудыг өмнөх хэсгийн агуулгатай нь уялдуулж нарийвчлан оруулсан зэрэг нь уг сурах бичгийн бүтэц, үр өгөөж, ач холбогдлыг гэрчилнэ.

Ийнхүү уг сурах бичгийг бүрэн уншиж танилцсаны дараа нэн тэргүүнээ:

- Уран зохиол нь ямар нэг онол, үзэл баримтлалд баригдахаасаа илүүтэйгээр зохиолч өөрийн авьяас билиг, мэдрэмждээ дулдуйдан ертөнцийг өөрийнхөөрөө ойлгож, тэр ойлголтоо өөрийнхөөрөө урласан нь XX зууны уран зохиолын гол онцлог болж үлдснийг,

- Хүний сэтгэлгээний бололцоо нөөцийг урнаар нээн илэрхийлэх чадвараараа XX зуун онцлон тэмдэглүүштэй амжилтад хүрснийг,

-Дэлхийн модернизм ба постмодернизм, түүний онол бодролын талаар бүтэн зууны туршид мэдлэг мэдээлэл багатай, энэ чиглэлийн сурах бичиг ховор хомс явж ирсэн манай их дээд сургуулийн багш, оюутан нарт хичээлийн төдийгүй мэдлэгийн чухал хэрэглэгдэхүүн, шинэ сан хөмрөг болсныг

-Уран зохиолын хөгжил хувьсалтай холбоотойгоор сүүлийн үед уран зохиолын сургалтын

Г.Галбаяр

явц, сурах бичгийн бүтэц, төрх төлөв ямар онцлогтой болж байгаа зэргийг цогцоор нь ухаарч болохоор байгааг онцлон өгүүлье.

Эцэст нь сурах бичгийн зохиолчийн тухайд, Галаа багш монголын уран зохиолын судлал шүүмжлэлийн салбарыг нэр төртэй тэргүүлэгч төдийгүй мэдлэгийн хамгийн хүнд салбарууд руу нэвтэрч бидний өмнө шардлагатай, хэрэгтэй шинэ асуудлуудыг хөндөн дэвшүүлж, орчин үеийн дэлхийн уран зохиолд гарч буй сонирхолтой, эгзэгтэй шинэ асуудлуудыг сөхөж, уран зохиолын судлалд шинэ шинэ зам мөр гаргадаг эрдэмтэн хүн гэдэгт шавийн хувьд би огтхон ч эргэлздэггүйгээ илэрхийлэхийг хүсэж байна. Тэрбээр 1990-ээд оны ардчилсан хувьсгалын үеэс өнөөг хүртэл уран зохиол судлалын салбарт ажиллаж, орчин үеийн дэлхийн уран зохиолын ерөнхий чиг хандлагыг мэдэрч монгол уран зохиолын шинэчлэлийг тэр зүгт хөтөлсөн гол хүн юм. Үүнийг эл ном ч бас нотлох буйзаа.

Монголчууд бид XIX зууны төгсгөл, XX зууны дэлхийн уран зохиолыг дан ганц реалист арга, сэтгэлгээний илэрхийлэл болсон бүтээлүүдээр ойлгож, формалист уран зохиол, түүний салбар олон урсгалуудыг орхигдуулан үлдээж ирсэн орон зайг профессор Д. Галбаатарын бичсэн энэ сурах бичиг бүрэн нөхөж чадахуйц бүтээл болжээ.

Номын цагаан буян үлэмж дэлгэрэх болтугай